

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

факультет соціальної та психологічної освіти  
кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

**ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**  
**освітній ступінь «бакалавр»**

на тему: Вплив молодіжного безробіття на розвиток сімейних відносин

Виконала:  
студентка 4 курсу, Р/41 групи  
спеціальності 231 Соціальна робота  
освітньо-професійної програми  
«Соціальна робота (соціально-  
психологічне консультування)»  
Овчарук І. С.

Керівник:  
кандидат педагогічних наук, доцент  
Левченко Н. В.

Рецензент:  
кандидат педагогічних наук, доцент  
Албул І. В.

Умань – 2023

## ЗМІСТ

<b>Вступ</b> .....	3
<b>Розділ 1 Теоретичні основи дослідницької проблеми</b> .....	6
1.1 Стан наукової проблеми та поняттєво-категорійний аналіз дослідження .....	6
1.2 Молодіжне безробіття в Україні .....	11
1.3 Міжнародне молодіжне безробіття .....	19
<b>Розділ 2 Практичні основи впливу молодіжного безробіття на розвиток сімейних відносин</b> .....	26
2.1 Молодіжне безробіття та сімейні відносини .....	26
2.2 Шляхи подолання молодіжного безробіття	31
<b>Висновки</b> .....	37
<b>Список використаних джерел</b> .....	42
<b>Додатки</b> .....	51

## ВСТУП

**Актуальність дослідження.** Проблема молодіжного безробіття є актуальною не лише в Україні, а у всьому світі. Наразі, молодіжне безробіття постало серйозною проблемою для України в контексті збереження кваліфікованого трудових ресурсного потенціалу і потребує всебічного аналізу. Зростання безробіття молоді негативно впливає на рівень економічної та соціальної безпеки регіонів України та країни в цілому. Високий рівень безробіття впливає на збільшення міграційного потоку молоді, як найактивнішої та наймобільнішої частини населення. В свою чергу, це також посилює негативні соціально-економічні процеси в окремих регіонах [32].

Проблеми зайнятості молоді досліджували С. Бандура, В. Брича, Д. Богиня, В. Васильченко, І. Волинський, О. Грішнова, М. Долішній, Т. Заяць, В. Коваленко, Г. Коваль, А. Колот, І. Лопушинський, О. Новікова, І. Петрова, Т. Петрова, В. Петюха, В. Савченко, Л. Шевченко та ін. Особливості розвитку молодіжного підприємництва розкривали І. Демченко, Н. Комарова, О. Яременко та ін.

Однак, у проаналізованих працях актуальним для дослідження залишаються теоретичні та практичні аспекти розвитку лідерських якостей підлітків засобами соціально-педагогічного тренінгу з метою удосконалення соціально-психологічного аспекту в соціальній роботі.

**Мета дослідження:** на основі теоретичного узагальнення проблеми дослідження виявити та розкрити причини молодіжного безробіття та їх вплив на розвиток сімейних відносин.

### **Завдання дослідження:**

- 1) здійснити аналіз становлення та розвитку досліджуваної проблеми та з'ясувати ключові поняття;
- 2) визначити причини та наслідки молодіжного безробіття в Україні;
- 3) охарактеризувати особливості міжнародного безробіття;

4) розкрити роль молодіжного безробіття у розвитку сімейних відносин;

5) узагальнити основні шляхи подолання молодіжного безробіття.

**Об'єкт дослідження** – молодіжне безробіття та його вплив на розвиток сімейних відносин

**Предмет дослідження** – особливості впливу молодіжного безробіття на розвиток сімейних відносин.

Для досягнення поставленої мети й розв'язання визначених завдань застосовувались загальнонаукові **методи дослідження**: *теоретичні* – вивчення, узагальнення, аналізування педагогічної, психологічної, соціальної, соціологічної, політичної літератури з досліджуваної проблеми; *емпіричні* – спостереження, дослідницькі бесіди, вивчення результатів діяльності, анкетування, опитування, інтерв'ю.

**Експериментальна база дослідження** – дослідницько-експериментальна робота проводилася на базі факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

**Наукове та практичне значення результатів дослідження** полягає в розробці та впровадженні наукових положень і висновків дослідження для підготовки майбутніх соціальних працівників та молодіжних працівників до роботи з підлітками засобами соціально-психологічного тренінгу. Матеріали дослідження можуть бути використанні студентами, соціальними працівниками, психологами, вчителями, викладачами закладів вищої освіти для удосконалення соціальної роботи з молоддю; у процесі фахової підготовки студентів спеціальностей «Соціальна робота», «Психологія».

**Апробація результатів досліджування.** Основні концептуальні положення й результати наукової роботи доповідались на науково-практичній конференції:

- Молодіжне безробіття: теоретичний аспект. *Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи : матеріали Всеукр. наук.- практ. конф. м.*

Умань, 11 жовт. 2022 р. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, Рівненський держ. гуманіт. ун-т [та ін.] ; [ред. кол.: Коляда Н., Кравченко О., Албул І. [та ін.]. Умань : Візаві, 2022. С. 56–57;

- Молодіжне безробіття в умовах війни. *«Проблеми та перспективи соціальної роботи та психології в умовах війни»*: матеріали II-ої Всеукраїнської студентської науково-практичної онлайн-конференції (Умань, 2 березня 2023 рік) / ред. кол.: Коляда Н.М., Кравченко О.О., Албул І.В., Матрос О.О., Лисенко А. О. Умань: УДПУ, 2023. С. 36–38.

**Публікації.** Результати дослідження висвітлено у 2-х тезах за матеріалами конференцій.

**Структура та обсяг роботи.** Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (76 найменувань), 2 додатків. Загальний обсяг роботи складає 56 сторінок, із них 45 сторінок основного тексту.

## РОЗДІЛ 1

### ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ПРОБЛЕМИ

#### 1.1. Стан наукової проблеми та поняттєво-категорійний аналіз дослідження

Молодь є важливою складовою трудового потенціалу держави. Вона потребує державного соціального захисту, адже є джерелом поповнення економічно активного населення. Останнім часом спостерігається стала тенденція до збільшення кількості безробітної молоді [45].

Сьогодні близько 800 млн. осіб, тобто кожен третя працездатна людина у світі, не має роботи взагалі, або має сезонний чи випадковий заробіток. У звіті щодо ситуації на світовому ринку праці, підготовленому МОП, зазначається що останнім часом ситуація лише погіршується і найближчими роками в середньому рівень безробіття досягне 10%. І буде зростати. Занепокоєння у міжнародних експертів викликає високий рівень безробіття серед молоді, який досягнув чергового максимуму – 13 % і налічує 81 млн. молодих людей, які не мають роботи [19].

За визначенням Міжнародної організації праці, безробітні – «це особи у віці 15–70 років (zareєстровані та незареєстровані в державній службі зайнятості), які одночасно задовольняють трьома умовам: не мали роботи (прибуткового заняття); активно шукали роботу або намагались організувати власну справу впродовж останніх 4-х тижнів; готові приступити до роботи впродовж двох найближчих тижнів» [28].

Молодь формує особливий спектр ринку праці, який значно відрізняється від інших складових ринку. З одного боку, молодий вік сприяє високій мобільності, відкритості, готовності до змін та пошуку роботи, а з іншого – молоді не вистачає відповідного досвіду, щоб бути конкурентоспроможною на ринку праці. Тому безробіття молодих людей (до молоді, за статистикою,

належать громадяни у віці від 16 до 30 років) є однією з найгостріших соціально-економічних проблем сучасної України. За останні роки питома вага молоді у загальній кількості безробітних досягла 30%. Так, за даними Держстату України станом на травень 2011 року у державі зареєстровано 549,2 тис. безробітних, що становить 2% від усього населення працездатного віку, з них 164,76 тис. безробітних – молоді люди [34]

Причини та наслідки молодіжного безробіття, працевлаштування молодих фахівців-випускників професійних та вищих навчальних закладів, проблеми соціального захисту молоді в період ринкових трансформацій та пошук інноваційних форм зайнятості цієї категорії населення є предметом наукових досліджень багатьох вчених та практиків. Зокрема, проблеми молодіжного безробіття та зайнятості населення молодого віку розглядали Б. Бабіщ, К. Блаціньська, Х. Гиренко [2], А. Колот [15], Е. Лібанова [16], К. Рибіцька, (К. Rybicka) [73], М. Розпендовські (M. Rozpędowski) [72] та інші. [18].

Вирішенням проблеми безробіття активно займаються вітчизняні вчені С. Бандура, І. Бондар, І. Давидова, Д. Богиня, Г. Волинський, В. Геєць, В. Герасимчук, О. Грішнова, С. Дзюба, С. Дорогунцов, С. Кузнецова, Є. Лібанова, Ю. Маршавін, Я. Міклош, С. Мочерний, В. Скульська, А. Чухно, І. Моцін та ін. Про актуальність дослідження проблеми безробіття свідчать публікації та наукові дослідження провідних зарубіжних науковців. Окремі аспекти безробіття, причини його виникнення та шляхи регулювання досліджували Дж. Акерлоф, Л. Гроган, П. Дайамонд, Джекман, Дж.М. Кейнс, Т. Мальтус, К. Маркс, Д. Рікардо, А. Пігу, М.Фрідмен, А. Сміт, Д. Хікс та ін. [19].

Вивчення динаміки безробіття в Україні показало, що з 2003 до 2008 їх кількість постійно знижувалася, але в зв'язку з економічною кризою 2009 р. знову почала зростати. Причому понад 40% серед безробітних становили особи

віком від 15 до 29 років, кожен п'ятий безробітний – у віці від 40 до 49 років, кожен четвертий – від 30 до 39 років [44; 19].

З 2010 до 2013 року відбувалося зменшення кількості безробітного населення як у віці 15–70 років, так і працездатного населення. Незначна позитивна динаміка попиту на робітників пов'язана із зростанням економіки та створенням робочих місць і могла бути лише відображенням «сезонності» ринку праці [44; 19].

У 2018 році в Україні статус безробітного мали 282,6 тис. молодих осіб (36 % загальної кількості безробітних), з них допомогу по безробіттю отримували 211,3 тис. У віковій групі 15-24 роки безробітні становили 19,7 %, 25-29 – 11,5 %, 30-34 – 9,5 % при середньому рівні безробіття в Україні визначеному за методологією МОП 9,1 %. Серед безробітних молодого віку (35 років) 78 % до реєстрації у центрах зайнятості мали професійний досвід. З них 22 % раніше працювали у торгівлі та ремонті, 20 % – у сфері державного управління та обов'язкового соціального страхування, 13 % – у переробній промисловості, 9 % – у сільському, лісовому та рибному господарстві. Решта осіб (36 %) з різних причин не була зайнята більше одного року або відносилась до випускників навчальних закладів різних типів, що не мали професійного досвіду [32].

Насправді позитивна тенденція рівня безробіття в Україні є далекою від реальності, оскільки існує багато проблем щодо статистики безробіття в Україні, які не дозволяють об'єктивно оцінювати його реалії в Україні.

Статистика не враховує часткову зайнятість, осіб, які втратили «надію на працю» і не стоять на обліку в службі зайнятості, тих, хто примусово знаходяться у відпустках з ініціативи адміністрації і вважаються зайнятими, на її похибку також впливає неправдива інформація з боку безробітних. Окрім того велика кількість українців працюють без офіційного оформлення, тому майже неможливо перевірити тих, які задіяні в тіньовій економіці, хто отримує виплати



по безробіттю, хто саме через відсутність роботи виїхали за кордон на заробітки. Не включено до складу безробітних селян, які живуть лише із присадибного господарства, тих мають тимчасові підробітки. Значна частина населення нині перебуває в умовах вимушеної неповної зайнятості. Лише чисельність працюючих в режимі неповного робочого тижня (дня) перевищує 2 млн. осіб [44; 19].

Безробіття – це важкий іспит для усієї родини. Безробітні втрачають почуття власної гідності, почуваються винними перед своїми близькими, впадають у стан дезадаптації, що призводить до психічних розладів, самогубств, інших видів девіантної поведінки [19.].

Відповідно до закону України «Про зайнятість» безробітними вважаються громадяни, які по-перше, з незалежних від них причин не мають відповідної роботи, по-друге, зареєстровані у державній службі зайнятості, по-третє, дійсно шукають роботу і бажають приступити до праці. Згідно з українським законодавством, молоддю визнаються громадяни України віком від 14 до 35 років. У країнах ЄС нижню межу молодості встановлено на рівні 15 років, а верхню – 24 років [46].

Сім'я є одним з найдавніших соціальних утворень в суспільстві, що виконує низку соціально значущих функцій. Залежно від пріоритетів того чи іншого суспільства, періодів історичного розвитку, змінювався як характер виконання сім'єю певних функцій, так і їхня ієрархія. Проте сім'я відрізняється специфічними функціями, що притаманні їй на всіх етапах розвитку, зокрема, це: репродуктивна функція (дітонародження); сексуальна (регулювання сексуальної поведінки); інтимна (емоційна стабілізація індивідів, організація раціонального дозвілля); економічна (матеріальне утримання дітей та непрацездатних членів сім'ї); соціалізації (виховання дітей, адаптація молодого

покоління в соціумі); статусна (надання певного соціального статусу членам сім'ї, відтворення соціальної структури) тощо [25].

Основна причина напруженості на ринку праці та труднощів вирішення багатьох економічних проблем полягає в збереженні несприятливих макроекономічних умов. Перехід від централізованої системи господарювання до ринкової обумовлює виникнення деформації в сфері соціально-трудова відносин і загострення проблем зайнятості. Тільки державне регулювання соціально-економічних процесів, у тому числі й зайнятості молоді, може наблизити суспільство до реалізації стратегічних цілей реформ. Зайнятість розкриває один з найважливіших аспектів соціального розвитку молодої особи, пов'язаного із задоволенням її потреб у сфері праці. Оскільки відносини зайнятості, пов'язані з суспільнокорисною діяльністю і забезпеченням робочими місцями громадян, обумовлюються економічними, демографічними і соціальними процесами, зайнятість молодого покоління виступає як інтегральний індикатор усього громадського життя [25].

Молодий вік – період отримання освіти та кваліфікації, соціальної активності, створення сім'ї, пошуку роботи. Молодь неоднорідна за віком, рівнем освіти, але саме головне – за якісним складом своїх цілей і потреб. Вона потребує від суспільства швидкого вирішення соціальних проблем. При цьому молодь зазнає найбільших труднощів, особливо в питаннях працевлаштування, гідної оплати праці. Висока професійно-освітня підготовка полегшує адаптацію молоді до ринкового середовища, збільшує можливість працевлаштування. Водночас наявність вищої освіти у 2,3 рази знижує ризик бідності і в 1,6 рази підвищує ймовірність отримання середніх доходів та впливає на споживчу поведінку [25].

Сьогоднішня безробітна молода особа – це складна соціальна особистість, яка морально травмована та потрапила в зону соціального розпаду, у якої

формується маргінальні якості, деформується свідомість. В сучасних умовах у молодого покоління значно зросло відчуття невизначеності. На цьому фоні помітне ослаблення почуття власної гідності, впевненості в завтрашньому дні, коли немає професійної й особистої перспективи [25].

Нині вирішення питань зайнятості молоді – одна з найважливіших задач для держави. Не може залишати байдужим той факт, що значних масштабів набула неформальна економічна діяльність, адже донедавна для кожної сьомої молоді людини основне місце роботи знаходилося в тіньовому секторі економіки, саме в ньому реалізувалася додаткова зайнятість молоді [25].

## **1.2. Молодіжне безробіття в Україні**

Динаміка рівня безробіття молоді в Україні у 2000–2017 рр. дає підставу виділити три періоди з подібними тенденціями: період 2000–2008 рр., 2009–2013 рр. та період 2014–2017 рр. Всі три періоди характеризуються подібними тенденціями: на початку періоду рівень безробіття молоді є максимальним; впродовж періоду рівень безробіття молоді скорочується, але з різною інтенсивністю. Такі тенденції обумовлені рядом закономірних та специфічних чинників. Різке зростання рівня безробіття у 2009 році є наслідком світової економічної кризи наприкінці 2008 року. У 2014 році причиною кризи в національній економіці, а отже, і підвищення рівня молодіжного безробіття, стала російська збройна агресія. Найвищим рівень безробіття молоді за даний дослідницький період був у 2000 році – близько 17 %, найменшим же у 2008 – менше 9 %, середні показники коливались на рівні 11–13 %. Цей показник відповідає середньому його значенню в світі і підтверджує поширення загальносвітових процесів в економіці в Україні [31; 32].

Безробіття характеризується кількістю безробітних та рівнем безробіття (відношення кількості офіційно зареєстрованих безробітних до кількості працездатного населення). Важливими критеріями вивчення структури безробіття як соціальної категорії є: стать (з виокремленням найменш захищеної категорії жінок); вік (з виокремленням молодіжного безробіття й безробіття осіб передпенсійного віку); соціально-професійні групи (робітники, інженерно-технічні працівники, вчителі, медперсонал, службовці тощо); рівень освіти; професійно-кваліфікаційні характеристики; рівень доходів і забезпеченості; причини й мотиви звільнення з роботи [19].

Останнім часом проблема безробіття набуває загострення. Через велику кількість переселенців з Сходу України збільшилася кількість претендентів на кожну вакансію. Крім того, все більша кількість підприємств частково або повністю припиняють свою діяльність, що також призводить до звільнення персоналу та збільшення чисельності безробітних.

Зокрема, станом на 1 лютого 2015 р. було зареєстровано 524,4 тис. безробітних (проти 512,2 тис. у січні), з них 415,0 тис. осіб отримують допомогу по безробіттю. При цьому серед міського населення зареєстровано 305,8 тис. безробітних, а серед сільського – 218,6 тис. Згідно з даними Держстату, станом на 1 лютого 2016 року кількість безробітних становила 508,6 тисячі осіб. З них отримують допомогу по безробіттю 414,4 тисячі осіб [8; 19].

Не може не хвилювати той факт, що нині в Україні не можуть знайти роботу не лише особи з низькою конкурентоспроможністю на ринку праці, але й особи з високим рівнем освіти та професійної підготовки [43;19].

Надзвичайно гострою сьогодні є проблема високої частки безробітних з вищою освітою в Україні.

Вища освіта в Україні перетворилась на бренд, через який у країні не вистачає людей із виробничими спеціальностями. А отже, знайти роботу випускникам ВНЗ із спеціальностями (юриста, економіста) вдвічі важче.

Вирішення цієї ситуації, на думку Ю. Маршавіна, потребує розроблення ефективної системи прогнозування потреб ринку праці в працівниках у професійному розрізі; підвищення ефективності професійної орієнтації населення, перш за все – молоді та удосконалення професійної підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації населення [21; 19].

Останнім часом, ситуація з молодіжною зайнятістю в Україні постійно загострюється, водночас питома вага молоді у загальній кількості безробітних досягла 30%. Молодь становить окрему частину ринку праці і розвивається не так, як увесь ринок, з одного боку, вік сприяє високій мобільності, відкритості, а з іншого, молоді не вистачає відповідного досвіду, щоб бути конкурентоспроможною на ринку праці. Тому безробіття молоді є однією з найгостріших соціально-економічних проблем України.

Варто зазначити, що на молодіжному ринку праці існує низка проблем, а саме: загальний стан економіки, де кількість робочих місць зменшується; податковий тиск на крупні підприємства, малий та середній бізнес з боку держави; відсутня система розподілу молоді під час навчання (стажування або практика) та на роботу після закінчення навчання; недосконала розробка та непрофесійне впровадження програм зайнятості, перекваліфікації молодих працівників на загальнодержавному, міському рівнях тощо [34].

Основними причинами зростання безробіття в Україні серед молоді є такі:

- 1) значна частина випускників ЗВО не може конкурувати з більш досвідченими претендентами на робоче місце, що також свідчить про невідповідність рівня підготовки фахівців в Україні потребам виробництва;

2) під скорочення насамперед потрапляють працівники з меншим досвідом роботи, більшість із яких – молоді люди.

Серед найбільш вагомих негативних соціально-економічних наслідків, які спричинені відсутністю достатньої кількості робочих місць в Україні слід назвати: посилення соціальної напруги; зростання кількості психічних захворювань; посилення соціальної диференціації; загострення криміногенної ситуації; падіння трудової активності; скорочення податкових надходжень; зменшення ВВП; падіння життєвого рівня населення; зростання витрат на допомоги безробітнім [49; 19].

Безпосередньою причиною трудових переміщень у кожному окремому випадку є невідповідність інтересів і вимог працівника конкретному робочому місцю, а на макроекономічному рівні – невідповідність між існуючим розподілом робочих місць і потребами моделі соціально-економічного розвитку.

Причинами виникнення безробіття є: міграція робочої сили (5 млн українців-заробітчан у країнах Заходу); спад економіки і відповідне скорочення сукупного попиту на робочу силу; структурні зрушення; обмежена кількість робочих місць; процеси приватизації та роздержавлення [19].

Конкретизація причин незайнятості населення України, показала, що найбільш суттєву частку становить звільнення за власним бажанням, проте це бажання зазвичай пояснюється важкими умовами праці; нерегулярною чи взагалі відсутньою виплатою заробітної платою та ін. Слід зазначити, що окрім соціально-економічних наслідків безробіття має надзвичайно тяжкі соціально-психологічні наслідки.

Проблеми молодіжного безробіття в Україні пов'язані із зовнішніми впливами (світова фінансово-економічна криза, світові тенденції міграційних процесів) та внутрішніми процесами (недосконалі програми розвитку молоді; диспропорції між попитом та пропозицією на ринку праці; популяризація

університетської освіти; невідповідність кваліфікації молодих спеціалістів вимогам роботодавців; недостатня поінформованість молоді про потреби ринку; різний рівень розвитку регіонів України) [38; 32].

Істотною причиною молодіжного безробіття є недостатня пропозиція фахових робочих місць та низький рівень заробітної плати на першому робочому місці за фахом на початку кар'єрного шляху. В Україні таке явище можна частково пояснити значною кількістю вищих навчальних закладів і поступовим зниженням якості освіти, низьким рівнем поінформованості абітурієнтів про стан і динаміку ринку праці та попит на конкретні спеціальності, вибором «престижних» спеціальностей без урахування реальних можливостей працевлаштуватися після закінчення навчання, вибором спеціальності не за власним бажанням вступника, а через наявність державного замовлення на неї [22; 32].

Паренюк В. зазначає, що в Україні існують значні територіальні диспропорції рівня безробіття молоді: найнижчий рівень у столиці та регіонах, де обласними центрами є міста-мільйонери та великі міста (Харківській, Одеській, Дніпропетровській, Запорізькій областях), а найвищий рівень – у західних регіонах та регіонах аграрнопромислової спеціалізації. Регіони України також характеризуються різною динамікою рівня молодіжного безробіття – в ряді областей він скоротився (Житомирській, Київській, Харківській, Одеській, Львівській та Дніпропетровській), а в ряді – зріс (Чернігівській, Донецькій, Луганській та Полтавській). Негативними наслідками молодіжного безробіття в Україні стали міграція кваліфікованої молоді за кордон на навчання і працевлаштування та пов'язане з цим зниження рівня народжуваності, поширення бідності і соціальних негараздів серед молоді [22; 32].

Окремою проблемою на молодіжному ринку праці України є гендерна сегрегація, що проявляється в асиметричному розподілі чоловіків і жінок в різних структурах: галузевих, професійних, посадових [23; 32].

Найбільш поширеними видами зайнятості молоді у неформальній економіці є виробництво, продаж і перепродаж домашньої сільськогосподарської продукції, випадкові заробітки у приватних осіб, виробництво, продаж і перепродаж промислових товарів. Певна частина молоді залучена до кримінальної економіки, а саме: до транспортування і реалізації наркотиків, секс-бізнесу, рекету тощо. За сучасних умов вихідним постулатом стратегії зайнятості молоді в суспільстві має стати принцип досягнення і підтримки ефективної зайнятості, що допускає безробіття в соціально прийнятних межах. Реалізації цього принципу може сприяти оптимальне сполучення економічної ефективності і соціальних результатів, що буде різним за регіонами, які відрізняються своїм економічним потенціалом, структурою господарства, ресурсозабезпеченням тощо. На сучасному етапі необхідна рівновага на ринку праці, як елемент ефективної зайнятості молоді (особливо сімейної молоді), яка повинна досягатися шляхом збереження для неї наявних робочих місць, що припускає їхній якісний розвиток. Гострота ситуації зайнятості молодих людей вимагає винесення проблеми їх економічної і професійної соціалізації на передній план суспільних інтересів. Для її вирішення потрібно консолідувати інтелектуальний та професійний потенціал, політичну волю органів державної влади [25].

На думку, Н. Яценко, Я. Яковенко можливо виділити екзогенні (тобто, пов'язані із зовнішніми впливами) та ендогенні (пов'язані із внутрішніми процесами) причини молодіжного безробіття. Серед екзогенних причин безробіття молоді виділяють перш за все, вплив світової фінансово-економічної кризи, трудової міграції тощо [45].



Серед ендогенних причин молодіжного безробіття виділяють недосконалість національного законодавства з проблем молодіжної зайнятості; диспропорцію між попитом та пропозицією фахівців на ринку праці; розрив між вимогами роботодавців і рівнем підготовки молодих випускників вищих навчальних закладів; недосконалість територіальної структури розвитку економіки України. Недосконалість національного законодавства з проблем молодіжної зайнятості полягає у тому, що в чинному з 1 січня 2013 р. Законі України «Про зайнятість населення» встановлюється, що нижня межа працездатного віку – 16 років (п. 13 ст. 1), але щодо молодого працівника (громадянина України віком до 35 років), не фіксується нижня межа вступу особи до ринку праці, а також не містяться згадки щодо її працездатності. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [14], молодь, молоді громадяни – це громадяни України віком від 14 до 35 років [45].

Важливою причиною безробіття молоді є недосконалість територіальної структури розвитку економіки України. Слід відмітити, що низький рівень безробіття спостерігається на промислових територіях порівняно з тими, де промисловість дуже повільно розвивається або взагалі відсутня, а переважна частина населення – зайняті у сільському господарстві та самозайняті. Саме тому варто спрямовувати бюджетні кошти на підготовку молодих кадрів для потреб села, гарантувати їм працевлаштування. Значної актуальності набуває підтримка держави у сфері самозайнятості населення. У той час, коли у сфері обслуговування з кожним роком зайнято все більше працівників, на селі, ця сфера представлена поодинокими приватними підприємцями [45].

До основних негативних тенденцій ринку праці в Україні, що суттєво впливають на молодіжне безробіття слід віднести наступні:

- руйнування міжособистої довіри;

- нестійкість інституційного забезпечення зайнятості;
- правова дерегуляція ринку праці, викликана анемічністю державних інституцій регулювання зайнятості молоді, що супроводжується інституційною дезорієнтацією та дезінтеграцією суб'єктів господарювання;
- нестійкість та низька ефективність державних заходів регулювання ринку праці, що зумовлює поширення прекарізації на ринку праці;
- втрата національної ідентичності моделі соціально-трудових відносин під впливом інтеграційних тенденцій відчуження робітника від результатів праці, масштабів еміграції, тощо [35].

Швидкісні та різновекторні трансформації в системі соціально-трудових відносин спряжені з руйнуванням старої системи механізмів ринку праці, формами його організації, уявленнями про зайнятість та взаємозв'язок між працею та капіталом. Інституційне середовище стає неузгодженим, в ньому одночасно діють старі норми взаємодії між суб'єктами ринку праці та між нормами, що тільки народжуються [35].

За думкою відомого соціолога З. Баумана, ми спостерігаємо кінець трудової діяльності у відомому та звичайному для нас вигляді, перехід до праці за короткостроковими контрактам, або й зовсім без таких, без усяких обговорених гарантій. Саме такий стан сучасних соціально-трудових відносин відображає інституційну недосконалість ринку праці та негативно впливає на молодіжне безробіття [71].

Інституційна недосконалість ринку праці України породжує наступні суперечності в системі молодіжного безробіття:

- між необхідністю трудової соціалізації молоді, та тенденцією ексклюзії молоді через провали державної політики;

- між історичною, обумовленою біологічно-соціальною природою, роллю молоді в якості авангарду та рушійної сили прогресу, і тенденціями відчуження у соціально-трудовах відносинах;

- між необхідністю для сталого розвитку наслідування молоддю трудових навичок культури, традицій та цінностей, та наявним порушенням зав'язків поколінь у сфері соціально-трудовах відносин через молодіжну міграцію, поширення дистанційних форм зайнятості та ціннісну анемію [35].

Серед основних причин поширення молодіжного безробіття в сучасних умовах слід назвати ретоварізацію праці, деструктивний вплив новітніх технологій та слабка адаптація молоді до трансформацій соціально-трудовах відносин, деградація профспілкового руху та особливості поведінки молоді на ринку праці, спричинені руйнуванням цінності праці [35].

Учені О. Пазюк і О. Пономарьова виокремлюють такі причини безробіття серед сучасної молоді:

– молоді люди без досвіду роботи зазнають найбільших труднощів у пошуку роботи, особливо стосовно офіційного працевлаштування;

– певні структурні регіональні, міжгалузеві та внутрішньогалузеві зрушення в економіці, що відбивається в застосуванні нових технологій та закритті відсталих підприємств;

– значне скорочення купівельної спроможності населення;

– наявність сезонних змін на рівні виробництва в окремих галузях;

– вагомі зміни в демографічній структурі населення;

– соціальний, регіональний та професійний рух робочої сили [30].

### **1.3. Міжнародне молодіжне безробіття**

Вибірковий огляд стану безробіття в окремих зарубіжних країнах показав, що найменший рівень безробіття (2014 р.) було зафіксовано у Норвегії – 3,7% та

Австрії – 4,9%, відносно невисокий у Німеччині 5,4%. Найвищі показники серед країн південної Європи зафіксовано у Греції та Іспанії – 26,6% та 26,8% відповідно, а також Португалії – 17,6% та Кіпрі – 15,1%. Середньостатистичний показник серед 27 країн ЄС становив 10,9%, отже Францію, яка має рівень безробіття 10,8% можна віднести саме до середньостатистичних країн. З пострадянських країн найкращий стан зайнятості населення в Естонії – 8,7% безробітних, а нещодавно прийнята до ЄС Хорватія має набагато вищий показник безробіття – 16,6% [19].

Науковці (Яценко Н., Яковенко Я.) зазначають, що показники рівня безробіття молоді відносно невисокі у таких країнах як Нідерланди (7,6 %) та Австрія (8,3 %) та мінімальні серед країн Європи. Прослідковується тенденція до зростання рівня безробіття у таких країнах як: Франція (22,1 %), Польща (25,8 %), Португалія (30,1 %), Литва (32,9 %), Румунія (33,2 %). Максимальний показник безробіття молоді у Греції, він склав 44,4 %. У цілому рівень безробіття молоді в Україні у віці 15–24 років нижче ніж у наведених країнах ЄС. Таким чином, глобальна економічна криза призвела до зростання кількості безробітної молоді не лише в Україні, але і в країнах ЄС [45].

Для молоді характерним стає нестандартна зайнятість, зниження терміну перебування на одному й тому ж робочому місці, зростання безробіття. Доля нестандартної зайнятості молоді в групі 20-24 років з початку 80-х років ХХ століття в країнах Західної Європи збільшилась з 15 до 40%, Південної Європи – до 60%, а середній час праці на одному й тому ж місці роботи знизився з 4,4 роки до 3,5 (для осіб в віці 25-29 років) [50].

Зазвичай оцінюється лише економічний ефект безробіття, наприклад, реєструється кількість звільнених робітників або людей, які звернулися до центрів зайнятості, фіксується сума виплаченої допомоги по безробіттю та ін.

Набагато складніше вимірювати соціально-психологічний ефект, який не піддається обрахункам. Так, М. Бреннер, який понад тридцять років вивчав соціальні наслідки безробіття в США, встановив, що його збільшення в національних масштабах на 1% викликає зростання самогубств на 4,1%, пацієнтів у психіатричних закладах – на 3,4%, ув'язнених – на 4%, кількість убивств підвищується на 5,7%. До негативних наслідків безробіття також можна віднести погіршення соціально-психологічного клімату в колективі, невизначеність в завтрашньому дні, втрату кваліфікації, невпевненість у власних силах та можливостях, безініціативність, збільшення стимулу до здійснення злочину, деградацію особистості (пияцтво, наркоманія тощо) [19].

В Україні, відповідно до чинного законодавства [33], до молоді відносять людей віком від 14 до 35 років. У Польщі законодавче визначення віку молодих людей відсутнє, проте більшість програм сприяння зайнятості молоді, як і в інших країнах Європейського Союзу розраховано на вікову категорію 15–24 роки, оскільки саме в цей період молоді люди отримують свою першу кваліфікацію, завершуючи навчання в одному із освітніх закладів. Також у цій країні є програми розраховані на молодь до 30 років. Останні дослідження ринків праці України та Польщі свідчать про високий рівень молодіжного безробіття в обох країнах. Проте, починаючи з 2014 даний показник у Польщі мав тенденцію до зниження, а в Україні він різко підвищувався до 2017 р. (з 17,4 % у 2013 до 23,0 % у 2016 р.). Таку ситуацію можна пояснити запровадженням відповідних програм сприяння зайнятості у Польщі та скороченням у 2014–2016 рр. обсягів виробництва та кількості робочих місць в Україні. Варто зазначити, що у 2017–2018 рр. рівень безробіття серед українців 15–24 років знизився до рівня 2013 р. і становив 17,9 %, а у 2019 р. – 15,4 %, що свідчить про впровадження відповідних заходів щодо працевлаштування молоді. Детальніший аналіз рівня безробіття серед вікових груп населення 15–34 років

підтверджує вищевказані тенденції. Також варто відмітити, що ще у 2013 р. у Польщі спостерігався значно вищий рівень молодіжного безробіття ніж в Україні [18].

Очевидно, що у 2014–2019 рр. у Польщі були проведені більш дієві заходи щодо збільшення зайнятості цієї вікової категорії населення. Зменшення безробіття серед молоді України у 2017–2019 рр. пов'язане, в основному, з проведенням активної державної політики, спрямованої на детінізацію відносин у сфері зайнятості.

В результаті проведеного аналізу виокремлено низку причин високого рівня безробіття серед молоді, які є притаманними для України та Польщі. Серед них [17; 4]:

- скорочення або ослаблення митних бар'єрів для імпортованих товарів, що призвело до збільшення обсягів окремих іноземних товарів, одночасно зменшуючи замовлення на продукти вітчизняного виробництва;

- невідповідність освітньої політики потребам сучасного ринку праці;

- збільшення чисельності безробітних працездатного віку, які мають певний досвід роботи;

- надто високі вимоги молодих людей до умов та рівня оплати праці; недостатність практичних навиків, вмінь та знань молодих людей відповідно до потреб роботодавців.

Проблема молодіжного безробіття є актуальною практично для всіх країн Європейського Союзу (в середньому по ЄС – 14,9 % у 2018 р. серед вікової групи 15–24 років). Водночас, в окремих країнах цей показник є значно вищим ніж в Україні та Польщі. Так, у Греції рівень безробіття молоді у віці 15–24 років становив 39,1 % (11 міс. 2018 р.), Іспанії – 32,7 %, Італії – 31,9 % [63]. Зважаючи на важливість проблеми, в Європейському Союзі була розроблена і реалізована у 2010–2018 рр. Європейська стратегія розвитку молоді [55].

Цим документом визначено досягнення двох основних цілей:

- забезпечення більших і рівних можливостей для молодих людей в навчанні та на ринку праці;
- наділення молодих людей ширшими соціальними повноваженнями з метою відновлення суспільства і його цінностей [18].

Проте реалізація Європейської стратегії розвитку молоді неможлива без імплементації її положень в національні законодавства країн ЄС. Серед інструментів імплементації слід виділити:

- структурний діалог – залучення молоді до спільного визначення пріоритетів, способів реалізації положень Стратегії;
- визначення основних засад молодіжної політики – усі проголошені заходи повинні ґрунтуватися на відповідному досвіді та знаннях ситуації щодо потреб молоді;
- працевлаштування молоді – створення умов для самореалізації та підприємницької діяльності молодих людей, їх активної участі в усіх сферах суспільного життя (соціальний захист, політика, спорт, навчання, громадська діяльність);
- молодь у Програмі дій – співпраця під час визначення цілей Європейської стратегії розвитку молоді через розширення можливостей мобільності молоді, її навчання та участі в організаціях [18].

Розробка та реалізація таких стратегічних документів ще раз підтверджує те, що однією з основних цінностей будь-якої держави та запорукою економічного розвитку є добре освічене, здорове, готове до нових швидкоплинних змін молоде покоління. Озброєна найсучаснішими знаннями, продуктивна і мобільна робоча сила на ринку праці, з одного боку, має свої переваги, а з іншого – певні недоліки, через які ускладнюється процес пошуку роботи та працевлаштування. До переваг відносять: молодий вік; наявність у

багатьох 2-х та більше дипломів про вищу освіту; - знання однієї (двох, трьох-) іноземних мов (у більшості); енергійність, ентузіазм; відсутність звичних стереотипів у роботі; креативність, мобільність, готовність до переїзду; здатність витримувати сучасний ритм та інтенсивність праці, здатність фізично і психічно адаптуватися до швидких змін умов праці; допомога та підтримка батьків (у багатьох випадках), що дає змогу виділити більше часу для пошуку роботи. А до недоліків: відсутність досвіду роботи; необхідність інвестицій у розвиток такої робочої сили; володіння недостатнім набором компетенцій відповідно до потреб роботодавців; часто завищена самооцінка щодо своїх професійних здібностей; часто завищені вимоги до умов та оплати праці; невміння застосувати свої знання на практиці; небажання починати свою трудову діяльність з «низів»; недостатня мотивація молоді до самостійного отримання знань [18].

В останні роки звертає на себе увагу посилення соціальної ексклюзії, до якої веде віртуалізація життя молоді під впливом фрагментації суспільства та цифровізації економіки, вимушене безробіття, спричинене деструктивними зрушеннями та упередженістю роботодавців по відношенню до молоді, добровільного безробіття – поведінкова модель групи NEET. За даними на 2017 рік – доля молодих людей до 30 років, які не навчаються й не працюють, складала в середньому в країнах ОЕСР 13,4%, з яких більшість роботу не шукає (а загальна доля безробітних – 7% економічного активного населення [75; 35].

Існує низка глибоких індикаторів, які висвітлюють ситуацію соціальної ексклюзії молоді в Європі. Розглянемо їх. Показник NEET (з англ. – not in employment, education or training) – відображає частку молоді, яка не працює, не здобуває освіти чи не проходить тренування, у відсотках від загальної кількості молоді відповідної вікової групи за статтю [57; 35].



Цей показник також є найкращим показником оцінки поточної сукупності потенційних учасників ринку праці серед молоді в порівнянні з рівнем неактивної молоді, оскільки останній включає тих молодих людей, які не перебувають в робочій силі і навчаються, і отже, не можуть вважатися доступними для роботи [36; 35].

З огляду на його корисність для передачі цінної інформації про становище на ринку праці молодого населення країни, він був включений до глобальної системи показників для цілей в галузі сталого розвитку (Global Indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets), в рамках Цілі №8 (сприйняття стійкому, інклюзивному, та сталому економічному зростанню, повній та продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх) [15].

Економічна нестабільність і втрата робочих місць залишаються постійними рисами американської та австралійської економік. Рівень безробіття в США досяг 9,4% у травні 2009 року, і, згідно з державною статистикою, кількість безробітних зросла на 7,0 мільйонів з моменту офіційного початку рецесії в грудні 2007 року. Кількість безробітних в Австралії також суттєво зросла за останній рік. Хоча рівень безробіття у травні 2009 року (5,7%) був нижчим порівняно зі США, він різко зріс з 4,8% у січні 2009 року [69; 70].

## РОЗДІЛ 2

### ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ НА РОЗВИТОК СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

#### 2.1 Молодіжне безробіття та сімейні відносини

Без сумніву, наслідки безробіття батьків для добробуту сімей і дітей рідко були більш актуальними, ніж у поточному економічному кліматі. Сучасні економічні зміни представляють ключові соціальні сили, здатні сформувати майбутній життєвий шлях американських та австралійських дітей. Працівники, які втрачають роботу, страждають від тривалого періоду безробіття та втрати заробітку. Батьківське благополуччя, подружні стосунки та соціалізація також можуть постраждати. Хоча розуміння механізмів, які пов'язують втрату роботи батьками з благополуччям сім'ї та дитини, було центральним питанням у соціологічній літературі протягом останніх двох десятиліть, природа досвіду дітей у сім'ях з безробітними не зовсім зрозуміла.

Те, що відомо, свідчить про те, що втрата роботи може мати різноманітні негативні наслідки. Наприклад, втрата роботи негативно впливає на економічну безпеку сімей, і це відображається в тому, що сім'ї скорочують свої витрати на харчування, переїжджають і покладаються на державну допомогу [76]. Втрата роботи також негативно впливає на фізичне та психічне здоров'я дорослих [60; 61; 62] і подружні стосунки [52], а також збільшує ймовірність розлучення [76]. Частково через цей вплив на сімейні економічні фактори та фактори стосунків, втрата батьківської роботи може негативно вплинути на добробут та досягнення дітей [52; 53; 65]. Однак ці асоціації не охоплюють багатьох потенційно різних моделей асоціацій, які можуть існувати в різних підгрупах. Ця стаття узагальнює теоретичні погляди та емпіричні дослідження на цю тему в США та інших країнах. Він також представить деякі шляхи для

майбутніх досліджень у цій галузі та завершиться кількома думками про роль втручання державної політики для підтримки безробітних сімей.

Втрата роботи має як негайні, так і довгострокові економічні наслідки. Фарбер (1997) підрахував, що працівники, які мимовільно втрачають роботу в США, мають велику ймовірність (35%) залишитися безробітними після переміщення, на 5% частіше працюють неповний робочий день, ніж до переміщення, і заробляють 13% менше при повторному працевлаштуванні. Рум (1991), використовуючи дані Панельного дослідження динаміки доходів США, виявив, що втрата роботи також пов'язана з довгостроковими втратами; переміщені працівники продемонстрували зростання безробіття та зниження заробітної плати протягом чотирьох років після переміщення. Якобсон та ін. (1993) також виявили довгострокові економічні втрати серед «працівників з високим терміном користування» (тих, хто народився між 1930 і 1959 роками, які мали того самого основного роботодавця з 1974 по 1979 рік). Використовуючи адміністративні дані штату Пенсільванія, автори виявили, що ті працівники, які втратили роботу, через 5 років мали заробіток на 25% нижчий. Нарешті, Стівенс (1997) виявив, що численні втрати роботи для певного працівника є звичайним явищем і відіграють важливу роль у постійних втратах заробітку та заробітної плати.

Які наслідки цих економічних невдач для сімейних процесів і розвитку дитини? На жаль, ми мало знаємо про довгострокові наслідки втрати батьківської роботи для дітей. Отже, потенційні наслідки втрати роботи та безробіття для економічної мобільності між поколіннями неясні [67]. Проте з'являється все більше доказів того, що втрата роботи батьками негативно впливає на рівень освіти дітей [58; 59]. У сучасній економіці рівень освіти дитини сильно впливає на її заробіток і є ключовим чинником економічної мобільності. Наприклад, у США в 2008 році середній тижневий заробіток тих,

хто закінчив середню освіту, становив 591 долар США, тоді як середній тижневий заробіток випускників коледжів становив 978 доларів США [48].

В епоху зростання нерівності доходів розуміння впливу економічних потрясінь в одному поколінні на майбутні можливості наступного покоління ніколи не було настільки важливим [64].

Зв'язок між безробіттям і подружнім стресом може відбуватися частково через психологічний стрес від втрати роботи, який сам по собі може бути функцією реальних і уявних економічних наслідків втрати роботи. Хоча існує значна емпірична підтримка цієї гіпотези, більша частина її отримана з відносно невеликих місцевих вибірок, таких як сім'ї, які пережили фермерську кризу на Середньому Заході США у 1980-х роках [53]. Проте кілька досліджень із використанням широкомасштабних репрезентативних даних із США та за кордоном розглядають вплив вимушеної втрати роботи на функціонування сім'ї та виявили позитивний зв'язок між втратою роботи та ризиком розлучення [51; 69] Plant closure and marital dissolution [76], які можуть становити ризики для розвитку дітей [74].

Існуючі дослідження підкреслюють (зазвичай негативний) вплив на сім'ю батьків, які мимовільно втрачають роботу та безробіття. Важливим упущенням є відсутність акценту на досвіді працюючих матерів. Особлива увага до батьків була, мабуть, більш актуальною в епоху, коли батьки, як правило, були основними годувальниками, а роль батька в роботі переважала над іншими сімейними ролями, наприклад, доглядальником. Проте вчені відзначили історичні зміни у ставленні до гендерних ролей, які змінили ландшафт батьківських ролей, від попереднього захоплення батьком як постачальником економіки до більш сучасного акценту на батьках як вихователях і співвихователях [68].

Крім того, типова американська сім'я тепер складається з двох осіб, а приблизно в чверті сімей з двома працівниками працюючі матері є основними годувальниками [54; 66].

Таким чином, важливо вивчити вплив досвіду працевлаштування матерів і батьків і, що більш важливо, вивчити вплив досвіду працевлаштування одного з батьків у контексті досвіду роботи іншого з батьків.

Зростання кількості сімей, у яких подвійний годувальник і «матері-годувальники», поставило нові питання щодо статі та батьківських ролей у шлюбі та сім'ї, але ці питання лише рідко ставилися в контексті безробіття батьків. Незважаючи на зростання зайнятості матерів, цілком можливо, що вимушена втрата роботи матерями все ж не має такого сильного негативного впливу на якість шлюбу, як вимушена втрата роботи батьками. Фактично, два недавніх дослідження [59; 60; 61]. показали, що втрата матерями роботи не має негативного впливу на рівень освіти дітей. Це може бути функцією культурних очікувань і суб'єктивних значень соціальних ролей; зокрема, постійний культурний акцент на ролі батька як годувальника. І хоча час, проведений чоловіками з дітьми, з часом зростає, жінки все ще беруть на себе основну турботу про дітей [49].

Таким чином, жінки, які мимовільно втрачають роботу, можуть легше замінити роль керівника домашнього господарства та піклувальника в періоди безробіття, таким чином мінімізуючи подружні конфлікти. Навпаки, для батьків перехід на цю роль може бути набагато менш нормативним, що може спровокувати подружні конфлікти та завадити хорошим сімейним стосункам. Коротше кажучи, цілком можливо, що час матері під час розлучення з роботою більш продуктивно витрачається на ведення домашнього господарства та інвестування в дітей, таким чином пом'якшуючи несприятливі наслідки вимушеного характеру розлучення.

Цілком можливо, що час матері під час розлучення з роботою більш продуктивно витрачається на ведення домашнього господарства та інвестування в дітей, таким чином пом'якшуючи несприятливі наслідки вимушеного характеру розлучення, які можуть спровокувати подружні конфлікти та завадити хорошим сімейним стосункам [47; 49].

Для деяких сімей втрата роботи є економічною катастрофою, яка зрештою впливає на освітнє майбутнє дітей. У цьому випадку висхідна мобільність між поколіннями може сильно залежати від уникнення звичайних економічних потрясінь або володіння відносно рідкісними факторами поглинання шоків. Глобальна економічна криза ставить важливі питання про постійну здатність нащадків просуватися по економічних сходах і про здатність сімей передавати надійне становище майбутнім поколінням. Політика, яка допомагає підвищити економічну безпеку сімей, може бути важливою, щоб допомогти майбутнім поколінням прокласти шлях до досягнення соціально-економічного успіху. У той же час кредитні обмеження можуть бути не єдиними факторами, що знижують шанси дітей на життя після втрати батьківської роботи. Батьків культурний капітал і зв'язки також можуть відігравати роль у стійкості сімей до несприятливих економічних подій. Власні прагнення та переконання молоді щодо, наприклад, користі освіти для економічного успіху можуть зазнати різного впливу. Сімейні стосунки та психологічні ресурси можуть бути по-різному напруженими, і це може зменшити підтримку, яку молодь отримує в дитинстві та переході до дорослого життя, щоб будувати та виконувати плани щодо свого майбутнього [47].

Розуміння масштабів впливу безробіття батьків на розвиток дітей і шляхів, через які ці явища пов'язані між собою, може вплинути на державну політику різними способами. Наприклад, результати можуть інформувати про програми, спрямовані на пом'якшення економічного шоку від втрати роботи. Такі

програми можуть включати пряму фінансову допомогу сім'ям, наприклад, програми страхування на випадок безробіття, або вони можуть сприяти розвитку навичок батьків у пошуку роботи, навчанні для нової професії чи навчанні ефективного управління грошима. Такі програми не тільки можуть допомогти сім'ям згладити споживання та мінімізувати зниження інвестицій, спрямованих на дітей, але вони також можуть вплинути на емоційне благополуччя сімей, зменшивши сприйняття економічної напруги та супутнього психологічного стресу.

## **2.2. Шляхи подолання молодіжного безробіття**

Соціальні наслідки молодіжного безробіття є такими:

- погіршення криміногенної ситуації в Україні;
- збільшення кількості психічних захворювань серед молодих людей;
- поява поняття «втрачене покоління»;
- соціальна та психологічна невизначеність серед молодих людей;
- наявність загрози соціального неспокою та зворушень;
- нерозумне використання трудового потенціалу молоді;
- виїзд молоді за кордон.

Економічні наслідки безробіття серед молоді:

- збільшення витрат на виплати з безробіття;
- значне зниження рівня ВВП;
- нераціональне витрачення коштів із державного бюджету на навчання фахівців, які не віднаходять роботу в подальшому;
- спад рівня життя молодих людей та ін. [40, с. 216].

Основними шляхами подолання безробіття молоді в Україні є наступні: реалізація державної та регіональної програм зайнятості; встановлення

рівноваги між гнучкістю ринку праці і захищеності працівників; створення економічних умов, які б заохочували роботодавців брати на роботу молодих і недосвідчених працівників шляхом заохочення у вигляді дотацій, податкових пільг, особливо тим підприємствам, що забезпечують перше робоче місце та запровадження практики бронювання робочих місць для майбутніх випускників; сприяння створенню умов молодіжного підприємництва; збільшення обсягів перепідготовки фахівців [45].

У своїй праці Мельничук Л.С «Основні проблеми зайнятості України» виділяє такі способи вирішення проблеми безробіття:

- приведення законодавства України до у відповідність до міжнародних норм і принципів;
- реалізацію Державної та регіональних програм зайнятості;
- сприяння стабільній діяльності стратегічно важливих підприємств; – зниження податків підприємств за умови збереження робочих місць (для компенсування витрат на прийом нових працівників) – забезпечення збереження ефективно – функціонуючих робочих місць та створення нових;
- сприяння сприятливих умов для розвитку малого бізнесу та підприємницької діяльності безробітних;
- надання державою пільгових кредитів для виплати зарплати додатково зайнятим на виробництві, які за розміром будуть дорівнюватись зарплаті;
- легалізацією тіньової зайнятості [24; 20].

Для того щоб мінімізувати негативні наслідки безробіття серед молоді та попередити його дальший розвиток у майбутньому, О. Соляник наголошує на таких заходах:

- намагатися створити необхідну систему професійної орієнтації, що б своєю чергою забезпечила максимальний розвиток здібностей дитини й таким чином адаптувала б її до умов на ринку праці, розвивала б почуття



відповідальності за власне майбутнє та майбутнє всього суспільства й держави в цілому (її потрібно поділити на 4 основні стадії за ознакою вікової категорії осіб, які її проходять: дошкільна, ознайомча, практична та адаптаційна);

- налагодити взаємозв'язок та тісну співпрацю роботодавців і молоді, особливо участь роботодавців у плануванні навчального процесу студентів;

- допомагати молоді в організації власного бізнесу та реалізації креативних проектів;

- сформувати систему планування щодо підготовки трудових ресурсів, щоб усунути негативні наслідки дисбалансу попиту та пропозиції робочої сили [40; 13].

Заслужують на увагу такі заходи щодо подолання безробіття серед молоді: – формування надійної та раціональної системи працевлаштування, що буде базуватися на науковому осмисленні саме правових відносин, що виникають у цій сфері, правового статусу суб'єктів, їх обов'язків і прав, завдяки яким громадяни зможуть віднаходити робочі місця з нормальною та гідною заробітною платою, безпечними та комфортними умовами праці; – заснування мережі спеціалізованих центрів зайнятості, у яких кожен зможе швидко дізнатися про перспективні галузі діяльності та пройти спеціальні курси з підвищення кваліфікації та перенавчання, отримати консультації від висококваліфікованих спеціалістів щодо проходження співбесіди з працедавцями, формування відносин з майбутнім колективом – усе це для того, щоб почувати себе захищеним і потрібним на своєму робочому місці; – допомога в стимулюванні розвитку не тільки середнього, а й малого бізнесу; – здійснення поточного контролю за тими працівниками, яких було звільнено через ліквідацію організацій та підприємств або у зв'язку зі скороченням штату працівників; – створення відповідних умов для легалізації сектору економіки, де

буде спостерігатися поступовий відтік робочої сили, яку зазвичай не використовують адекватно [3; 13].

Дослідниця Д. Семенова головними заходами, що потрібно використовувати для мінімізації рівня безробіття серед молоді, називає такі:

– потреба вдосконалення системи, що стосується стажування студентів – випускників ЗВО – в установах, організаціях, на підприємствах для того, щоб набути потрібного практичного досвіду роботи. Також доцільно організовувати спеціальні експериментальні підприємства у ЗВО, що будуть сприяти частковій оплачуваній зайнятості студентів за спеціальністю, яку вони отримують; – створення умов для досліджень, мета яких – визначення спеціальності, професійних навичок і рівня кваліфікації, що мають бути притаманні саме випускникам. Доцільно враховувати результати таких досліджень у навчальних програмах. Тим самим участь у дослідницькій роботі зможе бути першим робочим місцем для студентів відповідного фаху; – запровадження механізму фінансової підтримки організацій, установ або підприємств, які будуть брати участь у реалізації програми, щодо надання першого робочого місця студентам – випускникам ЗВО; – організація спеціалізованих тренінгів (профорієнтаційні тренінги або тренінги з навчання щодо пошуку роботи), поширення відповідної інформації, що буде стосуватися проблем зайнятості (стан ринку праці та ін.) і допоможе створити відповідні умови для професійного самовизначення працівників; – проведення та організація спеціальних навчально-інформаційних семінарів, що будуть стосуватися теми працевлаштування й пошуку власних зусиль та їх активізації, для того, щоб намагатися самостійно вирішувати проблеми зайнятості та підвищувати рівень самооцінки безробітної молоді; – організація ярмарок вакансій (зустрічей із роботодавцями), зустрічей з колишніми безробітними для обміну досвідом [37; 13].

Проаналізувавши різні погляди науковців щодо подолання молодіжного безробіття в Україні, ефективними для його подолання будуть такі шляхи:

1. Створити спеціальні пільги для тих роботодавців, які будуть влаштовувати на перше робоче місце випускника вищого навчального закладу, тобто мотивувати роботодавця, який навчатиме практичного досвіду молодого фахівця.

2. Створити в інтернет-мережі спеціальні сайти для випускників вищих навчальних закладів, які ще не мають достатнього трудового стажу, але матимуть змогу влаштуватися на посаду за фахом або пройти попереднє стажування на означену посаду.

3. Створити спеціальні тренінг-центри в регіонах України, де молоді фахівці зможуть пройти спеціальні тренінги з різних питань, що стосуватимуться їхнього дальшого працевлаштування.

4. Удосконалити роботу щодо вивчення іноземної мови (можна зі застосування принципу «рівний – рівному»).

5. Проводити Дні відкритих дверей в компаніях та організаціях з наступним стажуванням, навчанням і працевлаштуванням.

6. Переглядати кожен рік навчальні програми ЗВО, таким чином надаючи уваги саме практичним навичкам майбутніх спеціалістів.

7. Залучати до співпраці громадські організації.

8. Надати можливість молодим людям відкрити власний бізнес, забезпечити консультуванням провідних фахівців з цього питання.

9. Переглянути чинні нормативно-правові акти та наблизити їх до міжнародних стандартів.

10. Розробляти інноваційні програми зайнятості на національному й регіональному рівні.

11. Тісно співпрацювати з представниками об'єднаних територіальних громад щодо потреб у фахівцях різних спеціальностей.

12. Створювати належні умови життя та побуту для молодих фахівців у будь-якому населеному пункті [13].

Для ефективного подолання безробіття серед молоді можна окреслити наступні цілі та заходи реалізації:

- на державному рівні:
  - спрямування інвестицій в освіту;
  - підготовка платників податків та необхідних спеціалістів
  - створення пільг для роботодавців у разі влаштування на перше робоче місце;
  - збільшення кількості місць державного замовлення для непопулярних професій;
  - надання цільових субсидій для підготовки спеціалістів для підприємств, що надають місця випускникам;
  - створення порталу пошуку роботи для випускників.
- серед молодих спеціалістів:
  - високооплачувана робота;
  - конкурентоздатність на ринку праці;
  - вища освіта;
  - набуття певних вмінь та навичок – проходження тренінгів, майстер-класів з отриманням сертифікатів;
  - пошук та прийняття участі у програмах стажування;
  - розміщення свого резюме на сайтах для пошуку роботи;
  - вивчення іноземної мови;
  - займання моніторингом ринку;
  - цілеспрямованість та не здаватися при перших невдачах.

- роботодавці:
  - знаходження кваліфікованих спеціалістів;
  - пошук якісної робочої сили;
  - сплата менших податків – пропонувати програми стажування;
  - проводити дні відкритих дверей;
  - створення та розвиток молодіжних проєктів;
  - створення літніх програм працевлаштування;
  - проведення конкурсів інновацій та прийом на роботу переможців;
  - вивчення досвіду найбільш розвинутих інтернаціональних компаній.
- заклади освіти:
  - збільшення кількості державного замовлення;
  - заповнення всіх контрактних місць;
  - розширення діапазону спеціальностей – вдосконалення програми практики, контроль за її проходженням;
  - перегляд навчальних програм ЗВО, орієнтуватися на практичні навички студентів; – розширення ярмарок вакансій;
  - створення на базі навчального закладу робочих місць;
  - проведення профорієнтаційної роботи зі школярами старших класів [38].

Шляхи подолання молодіжного безробіття в Україні:

- систематичне оновлення реєстру елементів інфраструктури підтримки підприємництва (налагодження взаємодії елементів інфраструктури підтримки малого підприємництва).
- проведення регіонального туру Всеукраїнського конкурсу бізнеспланів підприємницької діяльності серед молоді (підтримка молодіжних підприємницьких ініціатив).

- створення при ВНЗ навчально-методичних та консалтингових центрів (молодий бізнес) (адаптація молоді до сучасних умов підприємницької діяльності).
- організація роботи багатовекторної гарячої лінії для підприємців області; проведення Днів консультаційної юридичної допомоги Інформаційно-консультаційна допомога суб'єктам підприємницької діяльності (проведення навчальних семінарів-тренінгів для представників громадських об'єднань підприємців Реалізація освітніх програм, підвищення інформаційної обізнаності суб'єктів підприємництва).
- влаштовувати бізнес-заходи, запрошуюючи студентів відповідного профілю (формування бізнес-культури у підприємницькому середовищі області).
- розвиток Молодіжної школи бізнесу з організацією навчального циклу з основ ведення підприємницької діяльності (навчання молоді підприємницькій діяльності, підвищення інформаційної обізнаності молодих підприємців; проведення міських, районних та обласних круглих столів, навчальних семінарів із залученням підприємців області, у тому числі молоді з обмеженими фізичними можливостями) [56].

Запровадження цих заходів при взаємодії всіх учасників призведе до зниження безробіття серед випускників ЗВО та молоді. З метою зменшення безробіття серед молоді та її зацікавленості у власній зайнятості доцільно застосовувати такі програми:

1) впровадження бригад, що ведуть роз'яснювальну роботу та висвітлюють потреби ринку праці кожного регіону за участю працівників служб

зайнятості та представників підприємств, установ, організацій, які потребують залучення молоді на роботу;

2) уроки профорієнтації у школах, які дозволяють ще під час навчання у школі зробити вибір щодо своєї майбутньої професії, врахувавши всі ризики та переваги щодо майбутнього працевлаштування, допомагають уникнути надлишкових професій;

3) перенавчання молоді, оскільки спостерігається перенасичення ринку праці для деяких професій і катастрофічний дефіцит професій прикладного характеру, проведення семінарів та тренінгів щодо можливостей працевлаштування, активізації власних зусиль у вирішенні проблем зайнятості та підвищенні самооцінки;

4) молодіжне пільгове кредитування для відкриття власної справи за участю держави та місцевих органів як гарантів погашення кредиту молодим підприємцям;

5) робота з формування кадрового резерву з числа студентів, молодих спеціалістів та залучення інтелектуального потенціалу студентів до потреб органів виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Щодо подолання молодіжного безробіття, інформаційного забезпечення та формування інфраструктури для розвитку молодіжного підприємництва можна виділити наступні аспекти та завдання:

1) налагодження взаємодії елементів інфраструктури підтримки малого підприємництва – постійне оновлення реєстру елементів інфраструктури підтримки підприємництва;

2) підтримка молодіжних підприємницьких ініціатив – проведення регіонального туру Всеукраїнського конкурсу бізнес-планів підприємницької діяльності серед молоді;

3) адаптація молоді до сучасних умов підприємницької діяльності – створення при вузах навчально-методичних та консалтингових центрів (молодий бізнес);

4) інформаційно-консультаційна допомога суб'єктам підприємницької діяльності – організація роботи багатовекторної гарячої лінії для підприємців області; проведення Днів консультаційної юридичної допомоги;

5) реалізація освітніх програм, підвищення інформаційної обізнаності суб'єктів підприємництва – проведення навчальних семінарів-тренінгів для представників громадських об'єднань підприємців;

6) формування бізнес-культури у підприємницькому середовищі області;

7) навчання молоді підприємницькій діяльності, підвищення інформаційної обізнаності молодих підприємців – розвиток Молодіжної школи бізнесу з організацією навчального циклу з основ ведення підприємницької діяльності; проведення міських, районних та обласних круглих столів, навчальних семінарів «Молодь і підприємство», «Від ідеї до власного бізнесу» та ін. із залученням підприємців області, у тому числі молоді з обмеженими фізичними можливостями [46].



## ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети, розв'язання поставлених завдань і стали підставою для таких висновків:

Здійснено аналіз становлення та розвитку досліджуваної проблеми та з'ясувати ключові поняття досліджуваної роботи. За визначенням Міжнародної організації праці, безробітні – «це особи у віці 15–70 років (зареєстровані та незареєстровані в державній службі зайнятості), які одночасно задовольняють трьом умовам: не мали роботи (прибуткового заняття); активно шукали роботу або намагались організувати власну справу впродовж останніх 4-х тижнів; готові приступити до роботи впродовж двох найближчих тижнів». Вирішенням проблеми безробіття активно займаються вітчизняні вчені С. Бандура, І. Бондар, І. Давидова, Д. Богиня, Г. Волинський, В. Геєць, В. Герасимчук, О. Грішнова, С. Дзюба, С. Дорогунцов, С. Кузнєцова, Є. Лібанова, Ю. Маршавін, Я. Міклош, С. Мочерний, В. Скульська, А. Чухно, І. Моцін та ін. Про актуальність дослідження проблеми безробіття свідчать публікації та наукові дослідження провідних зарубіжних науковців. Окремі аспекти безробіття, причини його виникнення та шляхи регулювання досліджували Дж. Акерлоф, Л. Гроган, П. Дайамонд, Джекман, Дж.М. Кейнс, Т. Мальтус, К. Маркс, Д. Рікардо, А. Пігу, М.Фрідмен, А. Сміт, Д. Хікс та ін.

Вивчення динаміки безробіття в Україні показало, понад 40% серед безробітних становили особи віком від 15 до 29 років, кожен п'ятий безробітний – у віці від 40 до 49 років, кожен четвертий – від 30 до 39 років. *Безробітна молода особа* – це складна соціальна особистість, яка морально травмована та потрапила в зону соціального розпаду, у якої формуються маргінальні якості, деформується свідомість.

Визначено причини та наслідки молодіжного безробіття в Україні. Останнім часом, ситуація з молодіжною зайнятістю в Україні постійно

загострюється, водночас питома вага молоді у загальній кількості безробітних досягла 30%. Молодь становить окрему частину ринку праці і розвивається не так, як увесь ринок, з одного боку, вік сприяє високій мобільності, відкритості, а з іншого, молоді не вистачає відповідного досвіду, щоб бути конкурентоспроможною на ринку праці. Тому безробіття молоді є однією з найгостріших соціально-економічних проблем України.

Основними причинами зростання безробіття в Україні серед молоді є такі:

1) значна частина випускників ЗВО не може конкурувати з більш досвідченими претендентами на робоче місце, що також свідчить про невідповідність рівня підготовки фахівців в Україні потребам виробництва;

2) під скорочення насамперед потрапляють працівники з меншим досвідом роботи, більшість із яких – молоді люди.

Причинами виникнення безробіття є: міграція робочої сили (5 млн українців-заробітчан у країнах Заходу); спад економіки і відповідне скорочення сукупного попиту на робочу силу; структурні зрушення; обмежена кількість робочих місць; процеси приватизації та роздержавлення

До основних негативних тенденцій ринку праці в Україні, що суттєво впливають на молодіжне безробіття слід віднести наступні:

- руйнування міжособистої довіри;
- нестійкість інституційного забезпечення зайнятості;
- правова дерегуляція ринку праці, викликана анемічністю державних інституцій регулювання зайнятості молоді, що супроводжується інституційною дезорієнтацією та дезінтеграцією суб'єктів господарювання;
- нестійкість та низька ефективність державних заходів регулювання ринку праці, що зумовлює поширення прекарізації на ринку праці;

- втрата національної ідентичності моделі соціально-трудових відносин під впливом інтеграційних тенденцій відчуження робітника від результатів праці, масштабів еміграції, тощо.

Охарактеризовано особливості міжнародного безробіття. Вибірковий огляд стану безробіття в окремих зарубіжних країнах показав, що найменший рівень безробіття було зафіксовано у Норвегії – 3,7% та Австрії – 4,9%, відносно невисокий у Німеччині 5,4%. Найвищі показники серед країн південної Європи зафіксовано у Греції та Іспанії – 26,6% та 26,8% відповідно, а також Португалії – 17,6% та Кіпрі – 15,1%. Середньостатистичний показник серед 27 країн ЄС становив 10,9%, отже Францію, яка має рівень безробіття 10,8% можна віднести саме до середньостатистичних країн. З пострадянських країн найкращий стан зайнятості населення в Естонії – 8,7% безробітних, а нещодавно прийнята до ЄС Хорватія має набагато вищий показник безробіття – 16,6%. Економічна нестабільність і втрата робочих місць залишаються постійними рисами американської та австралійської економік. Рівень безробіття в США досяг 9,4%, і, згідно з державною статистикою, кількість безробітних зросла на 7,0 мільйонів.

В результаті проведеного аналізу виокремлено низку причин високого рівня безробіття серед молоді:

– скорочення або ослаблення митних бар'єрів для імпортованих товарів, що призвело до збільшення обсягів окремих іноземних товарів, одночасно зменшуючи замовлення на продукти вітчизняного виробництва;

– невідповідність освітньої політики потребам сучасного ринку праці;

– збільшення чисельності безробітних працездатного віку, які мають певний досвід роботи;

– надто високі вимоги молодих людей до умов та рівня оплати праці; недостатність практичних навиків, вмінь та знань молодих людей відповідно до потреб роботодавців.

Розкрито роль молодіжного безробіття на розвиток сімейних відносин. Без сумніву, наслідки безробіття батьків для добробуту сімей і дітей рідко були більш актуальними, ніж у поточному економічному кліматі. Сучасні економічні зміни представляють ключові соціальні сили, здатні сформувати майбутній життєвий шлях американських та австралійських дітей. Працівники, які втрачають роботу, страждають від тривалого періоду безробіття та втрати заробітку. Наприклад, втрата роботи негативно впливає на економічну безпеку сімей, фізичне та психічне здоров'я доросли, подружні стосунки, збільшує ймовірність розлучень. Батьківське благополуччя, подружні стосунки та соціалізація також можуть постраждати. Зв'язок між безробіттям і подружнім стресом може відбуватися частково через психологічний стрес від втрати роботи, який сам по собі може бути функцією реальних і уявних економічних наслідків втрати роботи. Для деяких сімей втрата роботи є економічною катастрофою, яка зрештою впливає на освітнє майбутнє дітей. Розуміння масштабів впливу безробіття батьків на розвиток дітей і шляхів, через які ці явища пов'язані між собою, може вплинути на державну політику різними способами. Наприклад, результати можуть інформувати про програми, спрямовані на пом'якшення економічного шоку від втрати роботи. Такі програми можуть включати пряму фінансову допомогу сім'ям, наприклад, програми страхування на випадок безробіття, або вони можуть сприяти розвитку навичок батьків у пошуку роботи, навчанні для нової професії чи навчанні ефективного управління грошима.

Узагальнено основні шляхи подолання молодіжного безробіття. Основними шляхами подолання безробіття молоді в Україні є наступні:

реалізація державної та регіональної програм зайнятості; встановлення рівноваги між гнучкістю ринку праці і захищеності працівників; створення економічних умов, які б заохочували роботодавців брати на роботу молодих і недосвідчених працівників шляхом заохочення у вигляді дотацій, податкових пільг, особливо тим підприємствам, що забезпечують перше робоче місце та запровадження практики бронювання робочих місць для майбутніх випускників; сприяння створенню умов молодіжного підприємництва; збільшення обсягів перепідготовки фахівців.

Дослідження не вичерпує всіх проблем і завдань даної проблеми. Подальшого розвитку потребує удосконалення системи подолання молодіжного безробіття у воєнний період.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алещенко Л. О. Молодіжне підприємництво як фундамент розвиненої економічної інфраструктури. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8390> (дата звернення: 19.01.2023).
2. Бабіщ Б. Прибуток це не тільки гроші. Соціальне підприємництво в Польщі та Україні / Бабіщ Б., Блащінська К., Гиренко Х. та ін. // Польсько-українська рада обміну молоддю. URL: <http://www.oridu.odessa.ua/news/2016/11/18/broshura.pdf> (дата звернення: 19.01.2023).
3. Баник О. Б. Національний університет «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємство в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2010. № 691. С. 293–298
4. Глобальні економічні виклики та можливості у цифрову епоху». Секція кафедри № 5 «Креативна економіка та конкурентоспроможність підприємств» (23 травня 2019 р.) с. 28
5. Глобальні тенденції і проблеми розвитку освіти: наслідки для України. Аналітична записка. Сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1537/> (дата звернення: 19.01.2023).
6. Державна служба зайнятості України. URL: [www.dcz.gov.ua/](http://www.dcz.gov.ua/). (дата звернення: 19.01.2023).
7. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 19.01.2023).
8. Державний комітет статистики України Офіційний сайт державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 19.01.2023).
9. Дяків О. Молодь на ринку праці регіону : проблеми та шляхи їх вирішення. Міжнародна науково-практична конференція «Праця в ХХІ столітті: новітні

- тенденції, соціальний вимір, інноваційний розвиток». *Формування ринкової економіки: зб. наук. праць*. К.: КНЕУ, 2012. Т.1. С. 403–411.
- 10.Зленко Н. М., Павленко Н. В., Ярова В. В. Сучасні тенденції на ринку праці в Україні та вплив на них демографічних процесів. *Економіка та держава*. 2020. № 10. С. 56–62.
- 11.Іриневиц Ю. В. Визначення основних тенденцій функціонування молодіжного ринку праці. *Економіка та держава*. 2018. № 1. С. 114–119.
- 12.Капліна А. І. Молодіжне підприємництво: проблеми та шляхи їх вирішення. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8312> (дата звернення: 19.01.2023).
- 13.Коваль Г. Проблеми молодіжного безробіття в Україні та шляхи їх вирішення. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2018. С. 1–13
- 14.20 відсотків молоді в Україні зараз безробітні URL: <http://eurosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=1750> (дата звернення: 19.01.2023).
- 15.Колот А. М. Економічно активна людина у новій економіці: теоретико-методологічний аналіз трансформаційних процесів. *Ринок праці та зайнятість населення :виробничо-практичний науковий журнал*. 2015. № 2. С. 3–8
- 16.Лібанова Е. Перехід на ринок праці молоді України / Лібанова Е., Цимбал О., Лісогор Л., Марченко І., Ярош О. Женева : Міжнародне бюро праці, 2014. 93 с.
- 17.Лопушняк Г. С. Молодіжне безробіття в Україні та Польщі: проблеми та шляхи їх вирішення. *Економіка. Фінанси. Бізнес. Управління, матеріали І Міжнародного економічного форуму / Лопушняк Г. С., Кузьменко Г. І. ; за заг. ред. проф. А. І. Ігнатюк. Київ, 2019. Вип. І. Ч. II. – 145 с.*
- 18.Лопушняк Г., Кузьменко Г. Молодіжне безробіття в Україні та Польщі: оцінка масштабів та шляхи зменшення. С. 352–372

19. Лук'янова Л.Б. Безробіття як соціально-економічна проблема України та шляхи її вирішення. Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во Рута, 2016. С. 168–180.
20. Луцай В. Проблема безробіття молоді в Україні. *Електронне видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 182 – 185
21. Маршавін Ю.М. Методологічні та прикладні засади визначення економічних втрат від професійного дисбалансу на ринку праці України. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2013. № 2. С. 3–7
22. Мезенцев К.В., Мезенцева Н.І. Міграційна поведінка студентської молоді: шлях до кар'єри за кордоном чи ситуативна можливість самореалізації? *Регіон-2018: пошук стратегії оптимального розвитку: Мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф.* Харків, 2018. С. 33-37
23. Мезенцева Н.І., Кривець О.О. Гендер і географія в Україні: Монографія. Київ: Ніка-Центр, 2013. С. 54-56
24. Мельничук Л. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]: підручник. 177-ме вид. Економіка, 2012. 107 с.
25. Молодіжна сімейна політика в Україні. / Ничипоренко С.В. Умань: Н70 Видавець «Сочінський», 2011. 217 с.
26. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. Аналітична записка. Сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1865/> (дата звернення: 19.01.2023).
27. Осторвський І. А. Зовнішні шоки та проблеми молодіжного безробіття. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. С. 1 – 6.
28. Офіційний сайт міжнародної організації праці (МОП) URL: [DirectNews.org.ua>2012/04 bezrobittya-v-sviti.html](http://DirectNews.org.ua/2012/04/bezrobittya-v-sviti.html)



- 29.Павлюк Т. І. Стан та проблеми працевлаштування молоді в Україні. Ефективна економіка. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8432> (дата звернення: 19.01.2023).
- 30.Пазюк О. Проблеми безробіття в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2004. № 2. С. 3–10
- 31.Паренюк В. А. Регіональна диференціація безробіття молоді в Україні. *Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення. Зб. наук. пр. Херсон*, 2019. С. 172–175
- 32.Паренюк В. Безробіття молоді в регіонах України: динаміка, сучасний стан, тенденції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*. № 2(75). 2019. С. 104–109
- 33.Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.09.2015 р. № 1018-р. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248528402>. (дата звернення: 19.01.2023).
- 34.Проблеми молодіжного безробіття та шляхи його подолання. Київ: ГО «Молодіжна Альтернатива», 2011. 64 с.
- 35.Романіка Т. Молодіжне безробіття в системі соціально-економічних відносин. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм»*. Вип. 12, 2020. С. 183–188
- 36.Романіка, Т., (2020). Інститут влади як фактор впливу на молодіжне безробіття в Україні. *Бізнес Інформ*, Вип. 3, С. 161-169.
- 37.Семенова Д. А. Основні напрями подолання безробіття серед молоді в Україні. *Стратегічні пріоритети: наук.-аналіт. щокварт. зб.* К.: НІСД, 2012. № 2. С. 138–142
- 38.Семенова Л.Ю. Проблеми та перспективи розвитку молодіжного ринку праці в Україні. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Економіка*. 2015. № 2. С. 119–124

- 39.Соболев В. М., Мусіюк І. О. Тенденції зайнятості в умовах цифрової економіки. *Бізнесінформ*. 2020. №10. С. 143–148.
- 40.Соляник О. М. Безробіття молоді: причини, наслідки та шляхи вирішення. *Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О.Ф.* (м. Суми, 24-26 квітня 2013 р.) ; за заг. ред. О. В. Прокопенко. Суми: СумДУ, 2013. Т.2. С. 216–218., с. 217
- 41.Тютюнникова С. В., Романіка Т. К. Нестійка зайнятість молоді в умовах панування цифрової економіки. *Молодий вчений*. 2019. № 5. С. 246–250.
- 42.Федоренко В.Г. Ринок праці в Україні та економічні тенденції в умовах світової економічної кризи. *Економіка та держава*. 2009. №1. С. 4–5.
- 43.Черниш Т., Власенко О. Сутність та особливості довгострокового безробіття в Україні. *Україна: аспекти праці*. 2006. №3. С.8–12
- 44.Чурилова О.А. Безробіття в Україні: причини, види, наслідки. *Наукові доробки молоді – вирішенню проблем євроінтеграції: зб. наук. статей у 2 т.-х*. 2008. № 12. С. 182–184
- 45.Яценко Н., Яковенко Я. Причини безробіття молоді в Україні. *Менеджмент, маркетинг та управління персоналом. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. Випуск 1/2013 (78). 2013. С. 143–147
- 46.Яценко Н.М., Попадюк О.О., Яковенко Я.Ю. Молодіжне безробіття в контексті національної економіки. *Актуальні проблеми молоді в сучасних соціально-економічних умовах: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 21–22 березня 2012 року*. Житомир: ПП «ДжіВіЕс», 2012. 461 с.
- 47.Ariel Kalil Joblessness, family relations and children's development. *Australian Institute of Family Studies. Family Matters* 2009 No. 83. pp. 15–22. URL: [https://aifs.gov.au/sites/default/files/fm83b-Kalil\\_0.pdf](https://aifs.gov.au/sites/default/files/fm83b-Kalil_0.pdf) (дата звернення: 19.01.2023).
- 48.Australian Bureau of Statistics. (2009a). Labour force, Australia: Jan. 2009 (Cat. No. 6202.0). Canberra: ABS

49. Bianchi, S. (2000). Maternal employment and time with children: Dramatic change or surprising continuity? *Demography*, 37, 401–414
50. Bussolo M., Davalos M. E. Peragine V., Sundaram R. Toward a new social contract: Taking on Distributional Tensions in Europe and Central Asia (Europe and Central Asia Studies). New York: The World Bank, 2018. 248 p., c. 52, 60
51. Charles, K., & Stephens, M. (2004). Job displacement, disability, and divorce. *Journal of Labor Economics*, 22, 489–522;
52. Conger, R., & Elder, G. (1994). *Families in troubled times*. New York: Aldine de Gruyter; McLoyd, V. (1998). Socioeconomic disadvantage and child development. *American Psychologist*, 53, 185–204.
53. Conger, R., Rueter, M., & Elder, G. H. (1999). Couple resilience to economic pressure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 54–71.
54. Crompton, S., & Geran, L. (1995). Women as main wage-earners. *Perspectives*, Winter, 26–29.
55. EU Youth Strategy. URL: [//www.ec.europa.eu/youth/policy/eu-youth-strategy\\_en.htm](http://www.ec.europa.eu/youth/policy/eu-youth-strategy_en.htm). (дата звернення: 19.01.2023).
56. Global economy guide, world economy principles, information about countries, country comparison. URL: [http://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/Youth\\_unemployment/](http://www.theglobaleconomy.com/Ukraine/Youth_unemployment/). (дата звернення: 19.01.2023).
57. Indicators description: Share of youth not in employment, education or training (youth NEET rate). International Labor Organization. URL: <https://ilostat.ilo.org/resources/concepts-anddefinitions/description-youth-neet/> (дата звернення: 19.01.2023).
58. Kalil, A., & Wightman, P. (2009). Parental job loss and children's educational attainment in black and white middle class families (National Poverty Center Working Paper Series No. 09-02). Ann Arbor, MI: National Poverty Center, University of Michigan

59. Kalil, A., & Ziol-Guest, K. (2008). Parental job loss and children's academic progress in two-parent families. *Social Science Research*, 37, 500–515
60. Kessler, R. C., Turner, J. B., & House, J. S. (1987). Intervening processes in the relationship between unemployment and health. *Psychological Medicine*, 17, 949–961.
61. Kessler, R. C., Turner, J. B., & House, J. S. (1988). Effects of unemployment on health in a community survey: Main, modifying, and mediating effects. *Journal of Social Issues*, 44, 69–85.
62. Kessler, R. C., Turner, J. B., & House, J. S. (1989). Unemployment, reemployment, and emotional functioning in a community sample. *American Sociological Review*, 54, 648–657.
63. Labour Force Survey: Eurostat, 2019: URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs>. (дата звернення: 19.01.2023).
64. Mazumder, B. (2008). Upward intergenerational mobility in the United States. Washington, DC: Economic Mobility Project. Retrieved 10 June 2009.
65. McLoyd, V., Jayaratne, T., Ceballo, R., & Borquez, J. (1994). Unemployment and work interruption among African American single mothers: Effects on parenting and adolescent socioemotional functioning. *Child Development*, 65, 562–589
66. Nomaguchi, K., Milkie, M., & Bianchi, S. (2005). Time strains and psychological well-being: Do dual-earner mothers and fathers differ? *Journal of Family Issues*, 26, 756–792
67. Oreopoulos, P., Page, M. & Stevens, A. (2008). The intergenerational effect of worker displacement. *Journal of Labor Economics*, 26, 455–500.
68. Pleck, E., & Pleck, J. (1997). Fatherhood ideals in the United States: Historical dimensions. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (pp. 33–48). New York: Wiley
69. Rege, M., Telle, K., & Votruba, M. (2007a). (Discussion Papers No. 514). Oslo: Research Department of Statistics Norway

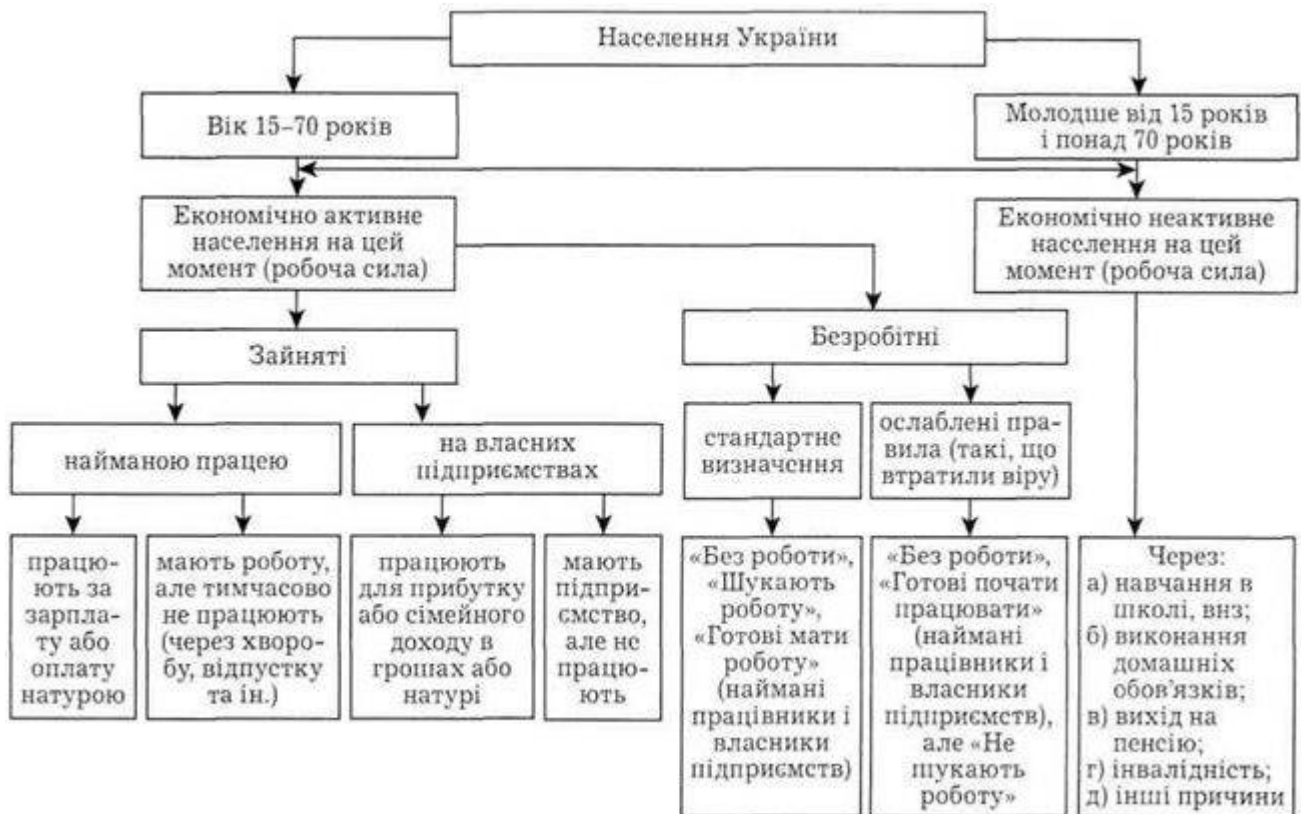
70. Rege, M., Telle, K., & Votruba, M. (2007b). Parental job loss and children's school performance (Discussion Papers No. 517). Oslo: Research Department of Statistics Norway
71. Romanika, T. (2020). Features of youth unemployment in a digital economy. *International Scientific Journal «Internauka»*. Series: «Economic Sciences», 1 (4 (36)), 72-76. h
72. Rozpędowski M. Bezrobocie wśród młodych. Jak pokolenie y radzi sobie na rynku pracy? 2016 URL: <http://www.money.pl/gospodarka/raporty/arttykul/bezrobocie-wsrodmlodych-jak-pokolenie-y,185,0,1932729.html>.
73. Rybicka K. Bezrobocie młodzieży w Polsce / Edukacja w świetle przemian współczesnego rynku pracy: wybrane problemy. *Studia Ekonomiczne: Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach*, 2014. № 197. P. 195–201
74. Simons, R., Lin, K., Gordon, L., Conger, R., & Lorenz F. (1999). Explaining the higher incidence of adjustment problems among children of divorce compared with those in two-parent families. *Journal of Marriage and the Family*, 61, 1020–1033
75. Society at a glance 2019: OECD social indicators. OECD. URL: <https://www.oecd.org/social/societyat-a-glance-19991290.htm>
76. Yeung, W., & Hofferth, S. (1998). Family adaptations to income and job loss in the US. *Journal of Family and Economic Issues*, 19, 255–283.

# ДОДАТКИ

## Додаток А

### Ринок праці України

[https://tourlib.net/books\\_others/lukashevych82.htm](https://tourlib.net/books_others/lukashevych82.htm)



## Державний центр зайнятості

<https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/karantynne-bezrobittya-v-ukrayini-zroslo-mayzhe-na-tretynu>

Кількість осіб, які мали статус безробітного та отримували допомогу по безробіттю станом на початок місяця, (тис. осіб)

